Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

Kirje

9.1.2023

VN/17/2022
VN/17/2022-TEM-186

Eduskunta
Talousvaliokunta

TEM asiantuntijamuistio Huoltovarmuusselonteosta (VNS 8/2022 vp)

Huoltovarmuudesta ei ole aiemmin annettu valtioneuvoston selontekoa eduskunnalle. Koronapandemia muutti merkittävästi huoltovarmuuden toimintaympäristöä, ja helmikuussa 2022 alkanut Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan on tehnyt toimintaympäristöstä entistä haastavamman. Myös kansainvälinen huoltovarmuusympäristö on muuttunut. Pohjoismainen huoltovarmuusyhteistyö on entisestään laajentunut, ja Euroopan unionissa on meneillään useita hankkeita, jotka vaikuttavat myös huoltovarmuuden kansalliseen järjestämiseen ja sitä koskevaan lainsäädäntöön. Lisäksi Suomi haki Pohjois-Atlantin puolustusliitto Naton jäseneksi toukokuussa 2022.

On tärkeää, että juuri tässä tilanteessa eduskunta saa tilaisuuden keskustella huoltovarmuuden turvaamisesta, jotta tulevien vuosien keskeiset kehittämiskohteet tulevat linjatuiksi parlamentaarisen keskustelun kautta.

Huoltovarmuuteen liittyvistä asiakokonaisuuksista on viime vuosina annettu useita selontekoja. Tällaisia ovat puolustusselonteko, ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko, sisäisen turvallisuuden selonteko, valtioneuvoston selonteko tiedustelulainsäädännöstä sekä valtioneuvoston periaatepäätös yhteiskunnan turvallisuusstrategiasta. Lisäksi kuluvan vuoden huhtikuussa valtioneuvosto antoi eduskunnalle selonteon turvallisuusympäristön muutoksesta. Huoltovarmuusselonteko täydentää yhteiskunnan kokonaisturvallisuudesta annettuja selontekoja.

Huoltovarmuudesta ja Huoltovarmuuskeskuksesta on tehty vuosina 2020-2021 useampia arviointeja ja selvityksiä. Nämäkin ovat toimineet pohjana selonteon valmistelulle.

Suomen huoltovarmuusmalli on toimiva ja huoltovarmuuden tilanne on hyvä, mutta muuttuneen toimintaympäristön vuoksi mallia on edelleen kehitettävä ja turvattava riittävät taloudelliset ja muut tarvittavat resurssit.

Selonteossa määritellään keskeiset tavoitteet huoltovarmuuden kehittämiselle vuoteen 2030 mennessä. Selonteolla ja sen toimeenpanolla voidaan varmistaa huoltovarmuuden riittävä taso osana yhteiskunnan kokonaisturvallisuutta. Selonteko määrittää huoltovarmuuden kehittämisen keskeiset strategiset kulmakivet. Operatiivisempia tavoitteita määritellään huoltovarmuuden tavoitteista annetun valtioneuvoston päätöksen uudistamisen yhteydessä.

Postiosoite **Postadress** **Postal Address**	**Käyntiosoite** **Besöksadress** **Office**	**Puhelin** **Telefon** **Telephone**	**Faksi** **Fax** **Fax**	**s-posti, internet** **e-post, internet** **e-mail, internet**
Työ- ja elinkeinoministeriö				
PL 32 00023 Valtioneuvosto	Aleksanterinkatu 4 Helsinki	0295 16001 +358 295 16001	09 1606 2160 +358 9 1606 2160	kirjaamo.tem@gov.fi www.tem.fi

Selonteon linjaukset

Selonteon keskeiset linjaukset ovat:

Taloudelliset resurssit

Huoltovarmuusrahasto esitetään säilytettäväksi edelleen budjetin ulkopuolisena rahastona siten, että sen kantokyky mitoitetaan vastaamaan toimintaympäristön muutoksiin ja huoltovarmuuden tehtäväkenttään. Rahaston toimintaa kehitetään mm. hallinnoinnin, ohjauksen, pääoman tuoton ja sijoitusten osalta. Selonteossa linjataan myös, että rahastosta ei pääsääntöisesti tulisi rahoittaa sektoriministeriöiden vastuulle kuuluvia normaaliajan pitkäkestoisia huoltovarmuustoimintoja, vaan nämä rahoitetaan vastuuministeriön budjetista.

Huoltovarmuussääntely

Huoltovarmuussääntelyn muutostarpeiden arviointi käynnistetään, ja kriittisten toimijoiden häiriönsietokykyä koskeva CER-direktiivi pannaan täytäntöön huomioiden myös nykyjärjestelmän vahvuudeksi tunnistettu sopimusperusteinen yhteistyö yksityisen ja kolmannen sektorin kanssa. Kriittisen infrastruktuurin varautumistoimien tavoitteet, vähimmäistasot sekä toimien yhteensovitus valtioneuvostotasolla määritellään vastaamaan muuttuneen toimintaympäristön vaatimuksia. Selvitetään myös tarve ja mahdollisuudet uudistaa julkisten hankintojen sääntelyä EU-sääntelyn puitteissa siten, että huoltovarmuustarpeet tulevat paremmin huomioiduiksi.

Sektorikohtaisen varautumisen ja yhteistyön kehittäminen

Selonteossa linjataan, että jokainen ministeriö edelleen vastaa varautumisesta omalla hallinnonalallaan, mutta eri sektoreiden varautumistoimenpiteiden yhteensovittamista tiivistetään. Uudistetaan valtioneuvoston huoltovarmuuden tavoitepäätös ja kehitetään sen seurantaa ja vaikuttavuuden arviointia. Kehitetään edelleen poikkihallinnollista yhteistyötä ja lisätään harjoituksiin myös yhteistoimintaa koskevat rakenteet ja niissä tapahtuvan toiminnan ja päätöksenteon järjestäminen. Määritellään huoltovarmuuden kannalta kriittisen osaamisen tarpeet ja se, miten tarpeisiin vastataan. Lisätään kansalaisten ja pk-yritysten tietoa sekä osaamista huoltovarmuudesta.

Verkostomallin kehittäminen ja yhteiskunnallinen vuoropuhelu

Julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin yhteistyön verkostomallia kehitetään edelleen ja vahvistetaan vastaamaan nopeasti muuttuvan toimintaympäristön vaatimuksia. Kehittämistyössä huomioidaan myös kansainvälisen yhteistyön vaatimukset. Varmistetaan säännöllinen parlamentaarinen vuoropuhelu. Huoltovarmuusselonteko päivitetään säännöllisin väliajoin.

Selonteossa ehdotetut linjaukset ovat huoltovarmuuden kehittämisen kannalta olennaisen tärkeitä. Näiden linjausten toteuttamisella suomalainen huoltovarmuus säilyy ja kehittyy hyvällä tasolla jatkossakin.

Linjauksiin liittyviä huomioita

Selonteossa todetaan, että Suomen huoltovarmuuden riittävä taso on turvattava kaikissa olosuhteissa. Kyse on kokonaisvaltaisesta varautumisesta kriiseihin, jotka ilmenevät erilaisissa muodoissa. Kansainvälinen yhteistyö tukee ja vahvistaa kotimaista huoltovarmuutta, mutta viime kädessä Suomi vastaa omasta huoltovarmuudestaan.

Muuttuneessa toimintaympäristössä on arvioitava Suomen varautumisen kokonaistason riittävyyttä erityisesti, kun huoltovarmuuden painopiste on siirtymässä kriisinsietokyvyn turvaamiseen.

Huoltovarmuuden turvaamisesta annetun lain (1390/1992) mukaan valtioneuvosto määrittää huoltovarmuuden yleiset tavoitteet. Nykyisen, vuonna 2018 annetun päätöksen uudistamistyö on aloitettu selonteon eduskuntakäsittelyn rinnalla. Tavoitepäätöksen uudistamisessa huomioidaan myös yhteiskunnan turvallisuusstrategian sekä kansallisen riskiarvion päivitykset.

Tavoitetason määrittelyn jälkeen on arvioitava huoltovarmuuden taloudellisia resursseja, ja mitoitettava huoltovarmuusrahaston kantokyky vastaamaan tavoitetasoa ja huoltovarmuuden määriteltyä tehtäväkenttää, mukaan lukien materiaalinen varautuminen.

Kuten selonteossa todetaan, huoltovarmuusrahaston rooli toiminnan ja huoltovarmuuden kannalta keskeisten hankkeiden mahdollistajana on turvattava siten, että huoltovarmuustoimintaa voitaisiin suunnitella pitkäjänteisesti ja tavoitteellisesti. Samalla rahastosta on voitava jatkossakin rahoittaa hankkeita, jotka vaativat poikkeuksellisen nopeaa reagointia.

Rahaston kantokyvyn turvaamiseksi pitkällä tähtäimellä on arvioitava toimenpiteitä, joilla huoltovarmuusmaksun aleneminen pystytään korvaamaan muilla tulonlähteillä.

Samalla rahaston hallinnointi- ja ohjausjärjestelmiä on syytä tarkastella rahaston tehokkaaksi ja taloudelliseksi hoitamiseksi. Rahaston rahoituksen yleisten kriteereiden on oltava avoimia sekä rahoituksen linjassa EU:n valtiontukisääntelyn kanssa.

Suomalaisen huoltovarmuusjärjestelmän vahvuutena on toimiva julkisen ja yksityisen sektorin sopimusperusteinen yhteistyö. Huoltovarmuusorganisaation sektorit ja poolit muodostavat yhteistyörakenteen, jossa katetaan laajasti huoltovarmuuden kannalta olennaiset arvoja toimitusketjut sekä niissä vaikuttavat keskeiset toimijat. Yksityisen sektorin toimijat omistavat ja operoivat pääosin huoltovarmuuden kannalta kriittisiä infrastruktuureja, palveluita ja tuotantoa. Siten yritysten rooli huoltovarmuusorganisaatiossa on keskeisen tärkeä.

Yksityisen sektorin vapaaehtoisen osallistumisen jatkuvuuden säilyttäminen on olennaisen tärkeää Suomen huoltovarmuudelle, vaikkakin sääntelyyn perustuva huoltovarmuustyö tullee jatkossa lisääntymään mm. CER-direktiivin implementoinnin myötä. Osallistuminen yhteistyöhön edistää yritysten omaa varautumistyötä sekä liiketoiminnan jatkuvuudenhallintaa. On tärkeää, että tämä liiketoiminnallisiin lähtökohtiin perustuva vapaaehtoinen yhteistyö mahdollisimman pitkälle säilyy myös jatkossa. Varautumiseen liittyvät lakisääteiset velvoitteet on sovitettava yhteen huoltovarmuustyön omaehtoiseen sekä sopimusperusteiseen varautumiseen. Samalla huoltovarmuusosaamista tulee pyrkiä laajentamaan entistä enemmän myös pk-sektorin yrityksiin.

Osaavan työvoiman saatavuus on myös huoltovarmuuskysymys. On määriteltävä huoltovarmuuden kannalta kriittiset osaamiset, ja miten näihin osaamistarpeisiin vastataan koulutus- ja työvoimapoliittisilla toimilla.

Riittävä huoltovarmuus kattaa tiiviin yhteistyön julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin välillä, selkeät sektorikohtaiset vastuut, järjestelmällisen skenaariotyön, ennakoinnin ja tilannekuvatyöskentelyn, modernin materiaalisen varautumisen, oikein mitoitetut ja joustavasti käytettävissä olevat resurssit nopean reagoinnin mahdollistamiseksi kriisitilanteissa sekä osallistumisen aktiivisesti koko ajan tiivistyvään kansainväliseen huoltovarmuusyhteistyöhön.

Teollisuusneuvos Eeva Vahtera, 029 504 9009

Neuvotteleva virkamies Pertti Hämäläinen, 029 506 3516

Liitteet

Jakelu Talousvaliokunta

Tiedoksi TEM ohjausyksikkö